

WATER AAN ZET

IN DE VALLEI VAN DE BOSBEEK EN WITBEEK

Integraal Waterbeleid

Maasbekken

Maasbekken
Bekkensecretariaat
Havenstraat 44, 3500 Hasselt
maas-sec@vlaamsewaterweg.be
www.maasbekken.be

Een nieuwe aanpak

Lange tijd lag de focus van het waterbeheer op de korte termijn. Het water zo snel mogelijk afvoeren: dat stond voorop. En dus wijzigde men de structuur van beken en rivieren in functie van het omliggende landgebruik. Ook was er te weinig aandacht voor de waterkwaliteit. Bovendien hield die aanpak geen rekening met de verhoogde druk door de bevolkingsgroei of het veranderende klimaat, met meer stevige buien en lange periodes van droogte. Op lange termijn werkte ze dan ook niet. Verandering is nodig en die komt er, zodat ook de volgende generaties kunnen genieten van betaalbaar, kwaliteitsvol water.

Gebied per gebied

De nieuwe aanpak in Vlaanderen timmert gebied per gebied aan een herstel van het watersysteem. We maken een onderscheid tussen speerpuntgebieden – waar het mogelijk is om relatief snel een goed resultaat te boeken – en aandachtsgebieden – met een iets lagere prioriteit. Alle betrokken partijen moeten mee aan boord komen: de verschillende water- en rioolbeheerders, gemeentes, diverse administraties en sectororganisaties (landbouw, natuur ...). Vanuit die brede kijk ontstaan er echte succesverhalen en win-wins.

Bosbeek & Witbeek

Voor het speerpuntgebied Bosbeek-Witbeek startte het bekkensecretariaat in 2016 een integraal waterproject op. Daarmee wil het sneller de milieudoelstellingen bereiken, het risico op overstromingen terugdringen, watertekorten voorkomen en waterbeleving bevorderen. In totaal wordt er in het hele gebied samengewerkt aan een 40-tal acties. Meer info op maasbekken.be.

De **Bosbeek** verbindt de bebouwde kernen van As, Opoeteren, Neeroeteren, Maaseik-centrum en Aldeneik met elkaar. Haar brongebied ligt op het hoogste deel van het Kempens Plateau en mondt 24 km verder en 50 m lager uit in de Maas. Het grote verval in de boven- en middenloop, gekenmerkt door een hoge stroomsnelheid, maakt de Bosbeek vrij uniek in Vlaanderen. Hier is de vallei erg bosrijk en kent ze een rijke structuurvariatie. Deze natuurlijke bovenloop, ooit Oeter genoemd, ligt grotendeels in Europees beschermd natuurgebied. Stroomafwaarts van de Volmolen (Opoeteren) werd het tracé van de Bosbeek vanaf ongeveer het jaar 1000 verlegd. Dit voor de bevoorrading van Aldeneik en later (de stadsgrachten van) Maaseik en de watermolens.

De **Witbeek** stroomt ongeveer 3 km parallel door de westelijke vallei en vloeit even samen met de Bosbeek ter hoogte van de Ketelstraat (Neeroeteren). Door middel van een verdeelwerk worden beide beken er opnieuw gescheiden. Terwijl de Bosbeek vanaf Neeroeteren richting Maaseik-centrum stroomt, volgt de Witbeek al vanaf de Volmolen de oorspronkelijke bedding van de oude loop in het laagste punt van het landschap. Met de jaren zijn langs de Witbeek heel wat rechte trekkingen gebeurd. Vandaag mondt de Witbeek nabij Thorn (NL) uit in de Itterbeek om zo haar weg naar de Maas verder te zetten in de Thornerbeek.

Stand van zaken

Waterkwaliteit

Het water in de Bosbeek, en dan vooral in de natuurlijke bovenloop, heeft een behoorlijke kwaliteit.

Voorals de overstortwerking van het overbelaste gemengde rioolstelsel geeft problemen, met tijdelijk troebel water, lagere zuurstofcondities en hogere waarden aan voedingsstoffen tot gevolg. Dat is nefast voor de aanwezige fauna en flora.

De waterkwaliteit van de Witbeek is minder goed. Door de overstortwerking van de riolen, huishoudelijk afvalwater en de landbouwsector zijn de concentraties aan voedingsstoffen, zoals stikstof en vooral fosfor, er nog te hoog. Ook laat de structuur van de Witbeek nog veel te wensen over. De oorspronkelijke kronkelende bedding werd op veel plaatsen herleid tot een rechte lijn om de grond efficiënter te bewerken en water sneller af te voeren. Dat leidt tot een verre van ideaal beekstelsel.

Wanneer er een verbod is om water uit de waterlopen te halen, moet dat gerespecteerd worden om erger te voorkomen.

Waterkwantiteit

De klimaatverandering maakt ons kwetsbaarder. Het risico op overstromingen en waterschaarste neemt toe.

In de vallei van de Bosbeek en de Witbeek is er op kritieke punten een aanzienlijk overstromingsrisico, onder meer aan de Slagmolen in Oudsbergen en in het centrum van Neeroeteren. Het andere uiterste zijn watertekorten en hittestress. Tijdens de recente droge zomers kampten we met historisch lage grondwaterstanden en waterpeilen. Daardoor was er onvoldoende water voor de landbouwteelten en viel lokaal zelfs de bedding van de Bosbeek droog. Een lagere waterstand leidt bovendien sneller tot een mindere waterkwaliteit met slechte of ongunstige condities voor vissen en andere dieren.

Actiepunten

1

De impact van huishoudelijk afvalwater verminderen

Het afvalwater van de meeste woningen in het gebied is aangesloten op een zuiveringsinstallatie (Neeroeteren of Kessenich). Vroeger legde men de rioleringen 'gemengd' aan: afvalwater en regenwater samen in één buis. Bij regenval kwamen de buizen onder druk te staan. Voor de veiligheid werden daarom overstorten voorzien. Op die manier komt alsnog ongezuiverd afvalwater in het leefmilieu terecht. Een bijkomend nadeel is dat het afvalwater verdund wordt, wat een goede zuivering in het zuiveringsstation hypothekeert. **We moeten afvalwater en regenwater dus gescheiden houden.**

We zetten in op:

▶ **Een structurele oplossing voor de oude gemengde collector** naast de Bosbeek. We zullen die vervangen door een nieuwe collector voor afvalwater aan de zuidkant van de vallei, vanaf Niel-bij-As tot voorbij Opoeteren-centrum.

▶ **Kleine, snelle oplossingen**
Afstromend hemelwater van de riolering halen, terugslagkleppen plaatsen, overstortdrempels optrekken, doorgangen aanpassen ... Die ingrepen zorgden al voor aanzienlijk minder overstortwerking. Bijvoorbeeld in het centrum van Opglabbeek met de overstort op de Kleine Beek, maar ook aan de Broekziepenstraat in Neeroeteren. Daarnaast halen we aangesloten grachten van de riolering, zeker als infiltratie in de (zand)bodem mogelijk is.

▶ **Het rioleringsstelsel verder uitbouwen**
We saneren de lozingspunten van huishoudelijk afvalwater en leggen nieuwe rioolinfrastructuur aan. De laatste jaren werd dat onder meer gedaan in de Zandstraat en de Volmolenstraat (Opoeteren). Voor de Houwstraat (Dorne) en de Kapelweg (Maaseik) worden er rioleringsprojecten voorbereid.

▶ **Aanpassingen aan de rioolwaterzuiveringsstations**
Er zijn plannen om het RWZI Kessenich te renoveren en uit te breiden. Op die manier zal de verwerking van het afvalwater verbeteren.

Iedereen draagt haar of zijn steentje bij

Ligt er riolering in je straat? Dan ben je wettelijk verplicht om al je afvalwater daarop aan te sluiten. Ligt er een gescheiden stelsel, dan moet je afvalwater en hemelwater gescheiden aanbieden. Nog beter is het om hemelwater zoveel mogelijk op te vangen, te hergebruiken en te laten infiltreren. Zo bespaar je niet alleen op je waterfactuur, het helpt ook om de wateroverlast in de vallei tegen te gaan in periodes van regen en om de grondwatervoorraden aan te vullen. Zo min mogelijk verhard en daarnaast het regenwater van de riolering halen, is dus cruciaal.

Ondersteuning om zelf je regenwater af te koppelen vind je op groenblauwpeil.be. Nog meer inspiratie? Surf naar blauwgroenvlaanderen.be.

Blijbe beekprik!

De beekprik is een beschermde, zeldzame vissoort die van de Bosbeek en de Witbeek zijn thuis gemaakt heeft.

2

Wateroverlast aanpakken

Wateroverlast wordt ofwel veroorzaakt door beekwater dat buiten de oevers treedt, ofwel door afstromend regenwater. Er is dan ook meer dan één oplossing nodig. **Dit is wat we doen:**

Regenwater vasthouden

Afstromend regenwater zorgt voor hogere waterstanden en problemen in de vallei, maar het kan ook onderweg op de helling overlast veroorzaken, zoals in Dorne gebeurde. Bewoners kunnen de afstroming verminderen door verharde oppervlaktes te beperken, regenwater op te vangen voor eigen gebruik en het maximaal te laten infiltreren. Door de zandgrond kan regenwater op veel plaatsen in de bodem sijpelen. Op het openbaar domein wordt regenwater afgekoppeld en worden kansen gecreëerd voor infiltratie, zoals op het bedrijventerrein van Opglabbeek en bij de ontharding van het Scholtisplein in Neeroeteren. Op landbouwpercelen moet het regenwater maximaal in de bodem kunnen dringen of vastgehouden worden door aangepaste drainage en bewerking. De vier gemeenten werken samen met de rioolbeheerders aan een 'hemelwater- en droogteplan' om brongerichte maatregelen in kaart te brengen.

Het beheer van de waterlopen afstemmen

Vroeger focuste het beheer van waterlopen alleen op de afvoer van water. Ondertussen zijn we van die benadering afgestapt en wordt er enkel geruimd waar dat nodig is. Zo houden we langer water vast waar dat kan. In de natuurlijke bovenloop van de Bosbeek en de benedenloop van de Kleine Beek, komende van Opglabbeek, ruimen we niet meer. De vele kronkels en de takken in de beek vertragen het water, waardoor het bij hevige regenval de vallei kan innemen. Zo wordt veel water op een natuurlijke wijze gebufferd en stijgen de waterpeilen minder in Neeroeteren. De bever helpt daarbij een handje.

Vernatting helpt CO₂-opslag

De vernatting van de vallei komt ook de natuurdoelen ten goede.

Bovendien beschermen we op die manier de onderliggende veenpakketten die als een spons werken en vermijden we dat er CO₂ vrijkomt, wat gebeurt als de veenpakketten droogvallen.

Een goede doorvoer voorzien waar nodig

In woonkernen geldt een ander verhaal en is een goede waterdoorvoer onontbeerlijk. Er wordt periodiek gemaaid en slibophogingen en obstakels worden verwijderd. Daarnaast werd de dijk hersteld aan het Scholtisplein en de Langerenstraat in Neeroeteren. Ook werden de stuwrestanten aan de Gerbruggemolen en de Aldeneikermolen verwijderd. Gezien de onnatuurlijke ligging van de Bosbeek zijn dergelijke werken ook verder stroomafwaarts belangrijk. De ingedijkte Bosbeek ligt er boven het omliggende land. Bij overtoppingen is er wateroverlast in het landbouwgebied, maar kan het water ook niet terugstromen naar de Bosbeek. Er wordt daarom gezocht naar meer ruimte voor water door de bedding lokaal te verbreden en dijken te verplaatsen.

Noodberging uitbouwen

Bij extreme piekbuien of langdurige neerslag volstaan de natuurlijke waterberging in de hoger gelegen gebieden en het gerichte beheer niet om Neeroeteren te beschermen.

Voor die situaties wordt gezocht naar een gecontroleerde noodberging stroomopwaarts van het centrum van Neeroeteren om zo efficiënt mogelijk water te kunnen bergen. Dat gebied wordt alleen ingeschakeld als het centrum dreigt te overstromen. In het recente stroomgebiedbeheerplan werd daarvoor een gebied stroomopwaarts van de Broekziepenstraat afgebakend. Er is nog verder onderzoek nodig naar de haalbaarheid, de terreinkenmerken en de manier waarop de berging wordt uitgevoerd.

Stroomdal Bosbeek

Het project Stroomdal Bosbeek, getrokken door het Regionaal Landschap Kempen en Maasland, heeft als doel om droogte te bestrijden, meer ruimte voor water te creëren en de omgeving van de Bosbeek belevingsvoller en natuurlijker in te richten. Het project bestaat uit 4 deelprojecten om meer waterinfiltratie, recreatie, ontharding en vergroening mogelijk te maken in As – het brongebied van de beek – aan de aansluiting met de Kleine Beek in het centrum van Opglabbeek, in de omgeving waar het landschap van de Oudsberg aansluit op de Bosbeek op de grens tussen Oudsbergen en Maaseik, en in het centrum van Opoeteren.

Dit initiatief kadert binnen een programma van het Departement Omgeving dat deel uitmaakt van de Blue Deal, een programma dat de Vlaamse Regering lanceerde in de strijd tegen waterschaarste en droogte. De Blue Deal bevat meer dan 70 acties en 400 projecten.

FACTSHEET

• Projectgebied

Gemeente As, Gemeente Oudsbergen, Stad Maaseik

• Looptijd

1 januari 2023 t.e.m. 30 juni 2026

• Partners

Regionaal Landschap Kempen en Maasland, Stad Maaseik, Gemeente Oudsbergen, Gemeente As, Provincie Limburg, Natuurpunt Beheer vzw

• Meer info

3

Droogte aanpakken en ermee omgaan

Als we in natte periodes zoveel mogelijk water in de bodem laten dringen, is er in droge periodes langer water beschikbaar. Maatregelen die helpen om wateroverlast tegen te gaan, werken ook preventief om droogte te bestrijden:

- Minder verharde oppervlaktes
- Versnelde afvoer tegengaan
- Infiltratie bevorderen
- Klassieke landbouwdrainage omvormen naar peilgestuurde drainage

- Ontwateringsgrachten minder diep maken, dempen of van stuwen voorzien
- Natuurlijke sponsen buiten bebouwde zones herstellen
- Bosomvorming van naald- naar loofbos

In het natuurgebied Jagersborg wordt onderzocht hoe de waterlopen kunnen worden aangepast om water beter in het gebied vast te houden. Verder stroomopwaarts komen er langs de Schaagtziep regelbare stuwtjes. Met het project Stroomdal Bosbeek wordt er onthard, onder andere in het centrum van Opoeteren.

Het natuurlijke karakter van de waterlopen en beekvalleien herstellen

Van het Kempens Plateau ...

De bovenloop van de Bosbeek in het Europees beschermd natuurgebied is nog heel authentiek: een fraai spel van bochten, dieptes en ondieptes, versnellingen en luwtes, hoge en lage oevers ... Het beheer wordt dan ook tot een minimum beperkt. Gevallen takken en bomen blijven liggen. Ze zorgen voor een nieuwe dynamiek, geven de nodige verruwing en bieden een fijne thuis voor de bever.

... naar de Maas via de Witbeek

De Witbeek, die grotendeels het oorspronkelijke tracé in het laagste punt van de vallei volgt, zal op termijn verbonden worden met de Bosbeek stroomopwaarts van de Volmolen. Dat levert een betere ecologische verbinding op tussen de waardevolle bovenloop en de Maasvallei. Op die manier worden verschillende knelpunten voor vismigratie omzeild (Volmolen, Leverenmolen, Kleeskensmolen, Neermolen, Bosmolen en Wurfeldermolen) en worden de onnatuurlijke tracés van de Bosbeek (centrum Maaseik) vermeden. Voor de Dorpermolen (Opoeteren) en de Slagmolen (Oudsbergen) worden aparte oplossingen uitgewerkt in functie van vismigratie.

Ook op de Witbeek worden knelpunten weggewerkt. Dat gebeurde al aan de duiker onder de Zuid-Willemsvaart. Alleen de drempel onder de N773 (Diestersteenweg) vormt nog een probleem. Omdat de rechtgetrokken Witbeek door verschillende dorpskernen en landbouwgebied stroomt, kan ze niet helemaal in haar oorspronkelijke staat hersteld worden. In het natuurgebied Jagersborg is er wel voldoende ruimte om meer structuurvariatie te creëren, bijvoorbeeld door nieuwe bochten aan te leggen.

Focus op watermolens

De vele watermolens op de Bosbeek moeten we koesteren; ze zijn waardevol op cultuurhistorisch en recreatief vlak. De keerzijde is dat ze vrije vismigratie belemmeren en bij hoogwater voor ongewenste opstuwing kunnen zorgen. Vanaf hun geboorte en doorheen de verschillende fases van hun leven hebben vissen nood aan diverse biotopen: gebieden om te paaien, op te groeien, eten te zoeken, te schuilen voor roofdieren ... Om te overleven, moeten vissen vrij tussen die gebieden kunnen zwemmen.

Slagmolen (Oudsbergen)

Door een omleiding kunnen vissen om het knelpunt zwemmen. Bij hoogwater zal ook een extra doorvoer mogelijk zijn om de molen bijkomend te beschermen tegen overstromingen.

Dorpermolen (centrum Opoeteren)

Door de Oude Loop vanaf Jaenendijk, de oorspronkelijke bedding van de Bosbeek, opnieuw in te schakelen, ontstaat niet alleen een omleiding voor vissen, maar ook meer ruimte voor water.

Neermolen (Neeroeteren)

Door een aangelegde, bredere doorvoer voor hoog water rond de Neermolen vermindert het overstromingsrisico en krijgen de vissen in de Bosbeek meer bewegingsvrijheid.

COLOFON // VU: Bernard De Potter, VMM // **Uitgave:** mei 2023
Fotografie: VMM, Jef Guelinckx, Joke Vanesch

De partners van de Vlaamse overheid zijn de Vlaamse Milieumaatschappij, het Departement Omgeving, De Vlaamse Landmaatschappij, het Agentschap voor Natuur en Bos, het Departement Landbouw en Visserij

MEER WETEN?

Wil je graag een volledig overzicht van de projecten in de Bosbeek en de Witbeek en de andere valleien in het Maasbekken? Neem dan zeker een kijkje op maasbekken.be.

